

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ЕКУМЕНІЧНИХ СТУДІЙ

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОДІЛИ НА РЕЛІГІЙНОМУ
ГРУНТІ В СУСПІЛЬСТВАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ У ТРЕТЬОМУ
ТИСЯЧОЛІТТІ

Дипломна робота

Студент:

Святослав Мотрен

Науковий керівник:

Олександр Сорба,

к-т політичних наук

Львів 2013

ЗМІСТ

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження впливу релігійного чинника на соціополітичні поділи.

1.1. Релігія як основа суспільної свідомості та чинник соціальної динаміки.

1.2. Історичні передумови становлення конфесійної окремішності Церков, ретроспективний аналіз.

Розділ 2. Сутність та особливості соціополітичних поділів на релігійному ґрунті.

2. 1. Процес трансформації соціально-групового поділу у соціально-політичний.

2. 2. Особливості відносин: Церква-держава та Церква-суспільство.

Розділ 3. Прикладний аналіз та характеристика типів державно-церковних взаємин.

3. 1. Характеристика основних типів державно-церковних взаємин у Європі.

3.2. Аналіз моделі державно-церковних взаємин Сполученого Королівства.

3.3. Аналіз моделі державно-церковних відносин Франції.

3. 4. Досвід суспільно-релігійної взаємодії Німеччини.

Розділ 4. Вплив релігії на формування нових соціополітичних поділів в Європі.

4. 1. Перспективи формування нового соціополітичного поділу на міграційній основі.

4. 2. Аспекти міжконфесійних та міжетнічних конфліктів.

Висновки.

Список використаних джерел.

Додатки.

ВСТУП

Ставлення до релігії завжди відзначалося неоднозначністю та мінливістю – в залежності від історичної епохи, політичного режиму та й особистості тих, хто був її носієм¹. Та попри будь-які обставини релігія, як суспільне явище, виявилася життєздатним соціальним феноменом, тісно вплетеним у тканину суспільного організму. Її зв'язки з соціумом в цілому і його підсистемами далеко не статичні, вони – динамічні – постійно видозмінюються як у часовому, так і просторовому масштабі. Тисячолітній досвід розвитку різних суспільств свідчить про це. Щоб збагнути характер суспільно-релігійних відносин необхідно зважити на існування різних релігійних світів, у яких ці взаємини розкриваються, а також на лінію соціополітичних поділів.

У 90-х роках відповідно до карти поширення різних релігій при шестимільярдному населенні планети віруючих нараховувалось 4 млрд. 345 млн. 541 тис.² У зв'язку із зростанням населення земної кулі, їхня кількість збільшилась. За даними Global Evangelization Movement (Всесвітнього Євангельського Руху), на планеті вже понад шість млрд. віруючих³. З них третя частина – християни, храми відвідують 1,5 млрд. Близько цього налічується і мусульман. 1 млрд. – індуїсти, 350 млн. – буддисти, 225 млн. – прихильники китайської традиційної релігії, 15 млн. – юдеї, більше 100 млн. – сповідники нових релігій. Християнство найбільш розповсюджене у Європі та Америці. За оцінками експертів, на початку нового тисячоліття кількість християн у світі зростатиме, але в Європі – території традиційного розселення християнства, відбудеться її зменшення, що пов'язано з демографічними проблемами. Процес поступового втрачання європейським християнством лідерства триває здавна. Якщо 1980 року в Європі проживало близько 30% всіх християн, то 1993 року – 24%, станом на 2010 рік позначка знизилася до 18%. Помітно й те, що лише 1/6

¹ Суятінова Л. Молодь, релігія і трансформація суспільства // www.politik.org.ua

² Павлов С., Мезенцев К., Любіцева О. Географія релігій / Таблиця “Чисельність вірян сучасних релігій”. - К., 1998. - с. 428

³ Status of Global Mission, 2001, in context of 20th and 21st centuries // www.farsinet.com

всіх місіонерів у світі є вихідцями із європейських країн, а найбільш активними в поширенні християнства є неєвропейці.

Дедалі частіше проявляється така риса релігійного життя, як відхід від традиційного християнства. Зростає мобільність парафіян. Віруючі з різних причин переходять з однієї Церкви до іншої. Як наслідок, змінюється характер віри, втрачаються колишні міцні позиції. Зміст служби не відповідає потребам молодих – досить часто вони не погоджуються із застарілими догмами.

За своїм конфесійним визначенням християнство багатовимірне. Якщо 1980 року у світі існувало 1млн. 720 тис. Церков, що належали до 20 800 різних течій, то за останні два-три десятиліття їх кількість зросла. Серед трьох основних гілок християнства відбувся певний геополітичний розподіл. Нині католики переважають у Західній Європі, Південній Америці, православні – у Східній Європі, протестанти – в Центральній та Північній Європі, Північній Америці. Загалом в Європі проживає приблизно 600 млн. християн, у Латинській Америці – 500 млн., Північній Америці – до 350 млн. Зростанням християнство зобов'язане п'ятидесятникам та харизматичним рухам. У 1980-х роках вони склали 11% від усього християнського населення, на кінець століття кількість послідовників цих течій збільшилась до 25%⁴.

До утворення нового релігійного лику Європи долучилися країни колишнього Радянського Союзу, де більшість віруючих-християн складають православні, Прибалтика – в основному протестантська, Беларусь – православно-католицька. В Україні більшість вірян – православні (~ 76%) та греко-католики (~ 14%).

Стосовно України, то нині, в період глибокої трансформації суспільних відносин, зазнала суттєвих змін інституційна основа суспільства. Суперечності між системами індустріальних цінностей до і під час трансформаційних процесів призвели до порушення принципу спадкоємності старшого і підростаючого поколінь. Відбувся перехід від офіційного

⁴ Лешан В. Ю. Основи релігієзнавства: підручник. – Чернівці: Рута, 2005. – с.117

проголошення масового атеїзму до широкого розповсюдження як традиційних напрямів християнства, так і різних нетрадиційних релігійних об'єднань.

Причина таких процесів – порожнина, що утворилася після розпаду Радянського Союзу з його комуністичною мораллю та войовничим секуляризмом. Можемо спостерігати навіть зміну ставлення до релігії на прикладі визначення самого терміна у сучасному релігієзнавчому словнику: «Релігія – духовний феномен, який виражає не лише віру людини в існування надприродного Начала, що є джерелом всього сущого, а й виступає для неї засобом спілкування з Ним, входженням у Його світ. Особливістю релігії є те, що в ній відображаються не якісь зовнішні щодо людини сили, а такий її особистісний стан, який можна назвати станом самовизначення у світі, здобуття людиною самої себе»⁵.

Трете тисячоліття дістало у спадщину багато невирішених проблем у різних сферах людського буття. Серед них чи не найгостріші – це проблеми національні та релігійні. На фоні універсалістських процесів, що охопили увесь світ, коли економіка, фінанси, політика, культура, інформація, освіта, охорона здоров'я перетворюються на елементи транснаціональних, глобальних систем, міжетнічні й міжрелігійні протистояння суперечать загальносвітовим об'єднувчим тенденціям⁶.

Розвиток трансформаційних процесів у Центральній і Східній Європі після руйнації Берлінського муру відкрив перед народами держав цього регіону можливість долучення до єдиної європейської спільноти, утворення Європейського Союзу, а відтак до формування єдиного економічного простору, зникнення міждержавних кордонів всередині Союзу, утворення Європейського парламенту, а після ухвалення Лісабонських угод 2007 року – до єдиних виконавчих інститутів. Можливості, які перед європейськими народами відкриває

⁵ Суятінова Л. Молодь, релігія і трансформація суспільства // www.politik.org.ua

⁶ Филипович Л. Етнологія релігії: традиції вітчизняного релігієзнавчого осмислення і теоретичного вирішення проблем співвідношення релігії та етносу. – Автореферат дисертації. Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди Національної Академії наук України, Київ, 2000

нове політичне об'єднання, значні. І, безперечно, досвід нормативно-символічних систем, а відтак і соціополітичного поділу, потребує аналізу, вивчення.

Дослідження та осмислення цієї проблеми пов'язані з певною методологічною складністю систематизації фактичного матеріалу. Найкращий спосіб уникнути цього – вибудувати логіку дослідження релігійного феномену, визначити об'єкт і предмет дослідження.

Об'єктом дослідження у дипломній роботі є релігійний вимір соціально-політичних поділів у суспільствах країн Західної Європи, *предметом* – соціально-історичні чинники трансформації конфесійної детермінованості соціально-політичних поділів на релігійному ґрунті у країнах Західної Європи.

Методи дослідження. Системний підхід дав змогу показати явище в комплексі складних зв'язків. Метод історичного порівняння вирішив проблему порівняння конфесій між собою, визначення спільних і відмінних рис, умов виникнення та розвитку, посприяв повнішому розумінню кожної з них, їх зв'язку з конкретними соціально-економічними умовами. Релігійні напрями ми розглядали в процесі їхнього розвитку. Завдяки цьому стало можливим аналізувати вплив релігії на соціально-політичні процеси відповідно до їх поступальних тенденцій.

Робочою гіпотезою нашого дослідження є твердження: в результаті інтеграційних дій та суспільного розвитку на сучасному етапі відбувається поступове зменшення традиційних релігійних відмінностей, властивих національним суспільствам країн Західної Європи, що призводить до поступового зменшення значення традиційних конфесійних соціополітичних поділів в усіх державах та посилення в них інтернаціоналізації культурного життя, яке може детермінувати виникнення нових кроснаціональних поділів, спроможних набувати характеру віросповідного плюралізму.

Важливі принципи, на які зацентовано у роботі:

1. Сутнісні форми релігійного життя значною мірою визначаються суспільними відносинами, способом життя різних верств суспільства, взаєминами

носіїв релігійної ідеї – людей, груп людей; вони можуть впливати на життя суспільства, поведінку окремих індивідів.

2. Релігія – соціальне явище, залежить у своєму формуванні, функціонуванні та розвитку від суспільства, типу суспільних відносин, водночас, сама впливає на явища суспільного життя.

3. Важливою характеристикою релігії є її зв'язок з політичними партіями; різні верстви – різний рівень добробуту, що визначає спосіб життя, який впливає на світогляд людей, тому різним групам притаманні різні форми вірувань, різні спрямування релігійних інтересів.

4. Нині релігія орієнтується на дух індивідів чи групи індивідів, але не на ціле суспільство, як це було в часи давнішні.

5. Протестантська етика сприяє духу підприємництва, виховує аскетичний стиль, що стимулює розвиток економіки. Як винятковий феномен протестантизм особливо долучився до перетворення феодальної Європи на суспільство, яке удосконалило в собі досягнення сучасної культури.

Пристаюючи до аналізу поширення різних релігійних напрямів, визначення місця релігійних конфесій у європейських державах, *ставимо за мету*, подати картину суспільно-політичної співпраці Церкви та держави в умовах третього тисячоліття з тим, щоб відтворити специфіку релігійного виміру суспільного життя Західної Європи у сьогоденні.

Основне завдання дипломної роботи – визначити соціально-історичні передумови становлення конфесійних детермінант, що зумовлюють існування соціополітичних поділів на релігійному ґрунті в західноєвропейських суспільствах.

Завдання:

- виявити релігійні підстави у суспільній свідомості;
- розкрити зміст і функції релігії як соціального інституту;
- віднайти витоки конфесійної окремішності;

- показати особливості конфесійного світобачення, розуміння конфесіями власної участі в соціотворчому процесі;
- забезпечити якнайповніше визначення поняття «соціально-політичний поділ»;
- уявити стадії набуття соціальним поділом характеру соціополітичного;
- провести аналіз моделей державно-церковних взаємин;
- дослідити конкретні приклади суспільно-релігійних взаємин в країнах Західної Європи.

Структура роботи. Дослідження складається із вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел.